

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЖИТОМИРСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА

ОЛЕКСИН ІГОР ЯРОСЛАВОВИЧ

УДК 316.124.5: 796.011

**АКСІОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ СПОРТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ:
СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКИЙ АНАЛІЗ**

Спеціальність 09.00.03 – соціальна філософія та філософія історії

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філософських наук

Житомир – 2019

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі соціально-гуманітарних дисциплін Національного університету фізичного виховання і спорту України Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор філософських наук, професор
Пінчук Євген Анатолійович,
Національний університет фізичного
виховання і спорту України (м. Київ),
завідувач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін.

Офіційні опоненти: доктор філософських наук, професор
Баранівський Василь Федорович,
ВНЗ «Національна академія управління» (м. Київ),
завідувач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін
та іноземних мов;

кандидат філософських наук, доцент
Власенко Федір Павлович,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка,
доцент кафедри філософії гуманітарних наук.

Захист відбудеться 21 березня 2019 року о 13⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 14.053.02 у Житомирському державному університеті імені Івана Франка за адресою: 10008, Україна, м. Житомир, вул. Велика Бердичівська, 40, конференц-зала.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Житомирського державного університету імені Івана Франка за адресою: 10008, Україна, м. Житомир, вул. Велика Бердичівська, 38.

Автореферат розісланий 19 лютого 2019 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Л. В. Горохова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дисертації зумовлена тим, що спортивна діяльність є однією з ключових сфер соціальної та культурної активності людини. Вона належить до тих феноменів, котрі постали як об'єкти самостійного філософського аналізу лише в другій половині минулого століття. Динамічний розвиток сучасної епохи, трансформація соціокультурного простору і кардинальна зміна базових інфраструктур життя людей, розповсюдження масової культури активізують інтерес до соціально-філософського осмислення спорту як соціального явища.

Актуальність дослідження аксіологічних аспектів спорту та фізичної культури закономірно зростає з усвідомленням людиною беззаперечної цінності її життя, концептуалізацією життєдіяльності індивіда у сучасному суспільстві, а відтак, і обґрунтуванням концепту бережливого ставлення до здоров'я людини як базової соціальної цінності. Як історично зумовлена діяльність людей, специфічна форма поєднання індивідуальних і суспільних цінностей, спорт є ефективним чинником трансформації сучасного українського соціуму відповідно до викликів XXI століття і завдань європейської інтеграції, що передбачає принципово нове осмислення місця і ролі людини в системі суспільних відносин та її діяльності, зокрема спортивної.

Всебічний аналіз спорту як соціокультурного феномену, якому притаманна складна й суперечлива природа, що має безпосереднє відношення до сфери утвердження особистісних і соціальних цінностей, безумовно, потребує комплексної філософської рефлексії. Соціально-філософське дослідження різноманітних аспектів спортивної діяльності як архетипової форми культури зумовлює звернення до сфери цінностей, на ґрунті яких людина вибудовує різні форми взаємодії з біологічною та соціальною сферою буттєвості.

Отже, необхідність соціально-філософського аналізу сутності спорту як важливої складової соціокультурної дійсності, його аксіологічного потенціалу, обґрунтування місця і ролі спортивної діяльності у процесі гармонізації суспільних та особистісних інтересів, повсюдного утвердження здорового способу життя та формування нової стратегії розвитку особистості в умовах трансформації українського соціуму – все це визначає актуальність теми дисертаційної роботи.

Дослідження аксіологічних характеристик феномена спортивної діяльності ґрунтується на філософській теорії цінностей, зокрема ідеях про соціальні цінності Аврелія Августина, Арістотеля, Ж. Бодріяра, М. Бердяєва, М. Гайдеггера, Г. Гегеля, П. Гуревича, Е. Гуссерля, О. Дробницького, Е. Ільєнкова, І. Канта, С. К'єркегора, Г. Лотце, Д. Леонтьєва, А. Маслоу, Ф. Ніцше, Платона, Г. Ріккєрта, Сократа, П. Сорокіна, Е. Тайлора, П. Тілліха, Ф. Тьонніса, Ф. Хатчесона, М. Шелера, А. Шопенгауера, А. Шефтсбері та інших мислителів.

Ціннісний потенціал спорту і спортивної діяльності та визначення ключових проблем кризи цінностей в добу глобалізації проаналізовано у наукових розвідках В. Андрущенка, В. Баранівського, В. Василенка, Ф. Власенка, М. Єгупова, С. Желудкіна, С. Кримського, Л. Лубишевої, М. Михальченка, М. Поповича, О. Яценка та ін.

Соціальну проблематику спортивної діяльності висвітлено у працях М. Візителя, В. Білогур, О. Кириленко, С. Могільової, В. Моргана, В. Паначева, А. Передельського, Є. Пінчука, В. Платонова, Н. Рекутіної, В. Сутули. Дослідниками проаналізовано сутнісні форми функціонування сучасного спорту (А. Лук'янов, Н. Мазов, В. Столяров); його основні суперечності (Г. Люшен, М. Сараф) та провідні тенденції розвитку (Л. Кун, К. Леш, Л. Матвеев); специфіка співвіднесеності спорту із соціальним життям особистості (С. Бацунов, Л. Газнюк, Ю. Семенова, Л. Шеремет), його взаємозв'язок із феноменом як людської екзистенції, так і людської тілесності (В. Барабанова, В. Білогур, А. Возний, С. Могільова), вольовий характер спортивної діяльності (Г. Ващенко, В. Клименко, Н. Ковтун, А. Пуні, П. Рудик, В. Селіванов); проблеми гуманізації спорту (М. Богданова, М. Ібрагімов).

Віддаючи належне теоретичній і практичній значущості попереднього наукового доробку, слід визнати, що проблема аксіологічних аспектів спортивної діяльності у процесі становлення й розвитку системи ціннісного світу особистості та ціннісного потенціалу спорту в ситуації зростаючої транзитивності сучасного соціуму все ще залишається малодослідженою. Відсутні узагальнюючі, синтезуючі праці з окресленої проблематики.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана в межах науково-дослідної програми кафедри соціально-гуманітарних дисциплін Національного університету фізичного виховання та спорту України (м. Київ) "Спорт як соціокультурний феномен", НБФ № 0114U000406.

Мета і завдання дослідження. Метою роботи є соціально-філософський аналіз аксіологічних засад спортивної діяльності.

Відповідно до мети визначено такі дослідницькі завдання:

- дослідити процес формування та функціонування ціннісних основ спортивної діяльності в соціально-філософській рефлексії;
- окреслити теоретико-методологічні засади дослідження спорту як однієї зі сфер людської діяльності;
- розкрити місце та роль спортивної діяльності в структурі суспільних цінностей і базових засад європейської культури;
- визначити ціннісно-діяльнісну сутність спортивної діяльності у формуванні здорового способу життя людини;
- з'ясувати освітній потенціал спортивної діяльності у системі суспільних цінностей постмодерного світу.

Об'єкт дослідження: спортивна діяльність як сфера соціального буття.

Предметом дослідження є аксіологічні аспекти спортивної діяльності в сучасному суспільстві.

Методи дослідження. Теоретико-методологічною базою дисертації є міждисциплінарний підхід до аналізу фізичної культури та спорту як цілісних феноменів суспільного буття. Багатоаспектність спорту як соціокультурного феномену зумовило використання порівняльного, діалектичного та структурно-функціонального методів. За допомогою порівняльного методу здійснено співставлення різних підходів до розуміння аксіологічних засад буттєвості людини на різних етапах її соціокультурного розвитку, а також проведено ретроспективний аналіз філософського осмислення спортивної діяльності як особливої практики духовно-тілесного удосконалення особистості. Завдяки діалектичному методу досліджено біосоціальну природу людини; взаємозв'язок

як індивідуальних, так і суспільних цінностей в аксіологічній сфері буття соціуму; визначено амбівалентну сутність спорту не лише як професійної, а й як аматорської діяльності; проаналізовано суперечливий зміст мотивації спортивної діяльності у сучасному суспільстві.

Структурно-функціональний метод використано у процесі вивчення функцій спортивної діяльності у сучасному світі, під час аналізу спорту як втілення інтегральної єдності онтологічної та антропологічної підсистем, у процесі визначення спортивної діяльності у системі соціокультурної дійсності та осмислення суб'єктивних підстав реалізації ціннісного потенціалу спортивної активності.

Наукова новизна дослідження полягає у здійсненні соціально-філософського аналізу спортивної діяльності як важливого чинника формування гуманістичних цінностей та ідеалів, що визначають всебічний та гармонійний розвиток особистості в сучасному світі.

У дисертаційній роботі обґрунтовано низку положень, які містять елементи наукової новизни та виносяться на захист:

Уперше:

– на основі філософської рефлексії соціально-аксіологічної специфіки спортивної діяльності у контексті її відповідності гуманістичним цінностям та ідеалам особистості і суспільства обґрунтовано, що в ідеалі зафіксовані імперативність та інтегральність, які вказують на його інтегруючу, організуючу силу, що надає спортивній діяльності упорядкованого цілеспрямованого соціального характеру і проявляється в інтеграції громадянських структур, орієнтованих на прогресивне перетворення соціуму й особистості; доведено, що визначальними для спортивної діяльності є такі основоположні цінності європейської культури, як принципи активізму та універсалізму; акцентовано, що спорт відіграє засадничу роль у набутті індивідом необхідних моральних й фізичних якостей і тілесного здоров'я для успішної діяльності у різних сферах суспільного життя, у вихованні та самовихованні особистості й стимулює її соціальну активність;

– доведено, що спорт, як одна із форм соціального прояву фізичної культури, в основі якої лежить змагальна діяльність людей і котра спрямована на пізнання та перетворення духовної і тілесної сутності людини в усій її багатоманітності, є особливою, ціннісно зумовленою формою діяльності, якій властива актуалізація таких якостей, як цілераціональність та цілеспрямованість;

– шляхом звернення до культурно-історичного дискурсу досліджено генезу та охарактеризовано аксіологічні аспекти спортивної діяльності у філософських поглядах античності, середньовіччя, Нового часу, сучасності; проаналізовано взаємодію процесів гуманізації спорту і трансформацію смислового навантаження таких його ключових понять, як "вправа", "займатися", "атлет"; при цьому аксіологічний вимір спортивної діяльності розглядається у принципово-оцінювальному контексті уявлень і смислів, які зумовлюють спортивну поведінку як окремої особи, так і соціальної спільноти. Аргументовано, що в ієрархічній структурі цінностей чітко проявляється як особистісна, так і конкретно-історична сутність, за якої однакові явища та предмети об'єктивної реальності для кожного спортсмена можуть становити діаметрально протилежний ціннісний вимір, в силу того, що у різні періоди спортивної діяльності спортсмен перебуває у відповідній індивідуально-емоційній формі.

Отримали подальший розвиток:

– положення про те, що іманентна єдність фундаментальних характеристик спортивної складової духовної культури є втіленням схильності суспільства до визначальних принципів гуманізму, активізму, олімпізму, толерантності та взаємоповаги серед спортсменів; з'ясовано, що сутнісні ознаки спорту як феномену культури визначаються крізь призму його нерозривного зв'язку з домінуючою у соціумі системою цінностей та ціннісних орієнтацій;

– розуміння сутності ключових понять філософії спорту ("спортивна діяльність", "спорт", "фізична культура") та обґрунтування принципової відмінності між спортом і спортивною діяльністю: якщо спорт відтворює і виробляє саму змагальність як таку, то спортивна діяльність формує людину як особистість. Констатовано, що комерціалізація спорту виводить його за межі фізичної культури, ставлячи під сумнів тезу про те, що спорт слід розуміти як її компоненту.

Уточнено:

– тезу про те, що дослідження сутності тілесності як складової змагальності, яка є основою спортивної діяльності, необхідно здійснювати у контексті реалізації спортом своєї загальнокультурної місії не лише як ефективного засобу формування особистості спортсмена, а й становлення і виявлення його іманентної тілесно-духовної єдності. Доведено, що результативне і стале функціонування спортивної діяльності можливе лише за наявності повноцінного фізичного і психічного здоров'я спортсмена, показником чого є здатність його тіла виконувати професійні рухи та вправи, що шліфуються, відточуються у процесі регулярних тривалих тренувань та визначають сутність його здорового способу життя і ціннісних орієнтацій;

– положення про те, що комплексний аналіз умов успішного втілення тілесності у практику спортивної діяльності визначає параметри соціального простору спорту як соціокультурного феномену сучасного світу. З'ясовано, що всебічному усвідомленню спорту як типу формалізованої змагальності і макромоделі гармонійного розвитку особистості сприяє зорієнтованість спорту не лише на удосконалення тілесності спортсмена, а й на формування і збереження його іманентної тілесно-духовної єдності;

– твердження про принципову необхідність у процесі системного дослідження спорту як специфічної практики духовно-тілесного розвитку та здорового способу життя особистості аналізу сприйняття нею свого тіла як цінності, що має бути збережена та примножена у процесі усвідомлених практичних дій, орієнтованих на дотримання в нормі фізичного та духовного стану шляхом зміцнення здоров'я, за допомогою довготривалих спортивних тренувань, які, зазвичай, призводять до удосконалення фізичних якостей спортсмена, його статури, рухових вмінь, навичок та прийомів. Встановлено, що соціально-економічні та духовні умови сучасного суспільства актуалізують не лише розуміння цінності здоров'я як основи спортивної діяльності, а й необхідність виховання і продукування фізично та психічно здорової особистості, здатної до ефективної гармонійної життєдіяльності.

Теоретичне значення дисертації полягає в актуалізації та соціально-філософській концептуалізації досліджень сутності ціннісних аспектів спорту у модерному соціокультурному просторі; обґрунтуванні ієрархічної сутності аксіологічних засад спортивної діяльності за умов поглиблення майнового розшарування сучасного українського суспільства. Результати і висновки

дисертаційної роботи сприяють доповненню та поглибленню наукового розуміння місця і ролі спорту в процесі здійснення успішної життєдіяльності як соціуму загалом, так і окремої особистості. Викладені у дисертації положення щодо соціально-ціннісних засад спортивної діяльності можуть слугувати методологічним підґрунтям для розробки соціальних програм із утвердження здорового способу життя та сприятимуть виробленню ефективних соціально-освітніх концепцій щодо профілактики асоціальних явищ.

Практичне значення дисертаційного дослідження полягає в тому, що його наукові результати сприятимуть дієвому розв'язанню актуальних і дискусійних проблем, пов'язаних з реалізацією державної політики й ідеології у сфері спорту та фізичної культури, при визначенні системи ціннісних орієнтацій і основних тенденцій подальшого функціонування аксіологічної сфери буття сучасного українського соціуму.

Основні положення дисертації можуть бути використані у процесі розробки та викладання курсів і спецкурсів: "Соціальна філософія", "Аксіологія", "Філософія спорту", "Соціологія спорту", а також у виховній роботі з молоддю та в практичній роботі фахівців, при обговоренні та визначенні програм і шляхів розвитку масової спортивної діяльності.

Особистий внесок здобувача. Дисертаційне дослідження є результатом самостійної дослідницької роботи здобувача. Висновки, узагальнення й положення новизни сформульовані автором самостійно.

Апробація результатів дисертації. Основні ідеї, положення та висновки дисертаційної роботи обговорювалися на аспірантських та методологічних семінарах кафедри соціально-гуманітарних дисциплін Національного університету фізичного виховання та спорту України, висвітлювались автором у виступах і доповідях на низці міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференцій, зокрема: П'ятій Всеукраїнській науково-практичній конференції "Сучасні соціально-гуманітарні дискурси" (Дніпропетровськ, 2015); П'ятій Всеукраїнській науково-практичній конференції з міжнародною участю "Актуальні проблеми соціально-гуманітарних наук" (Дніпропетровськ, 2015); VII Всеукраїнському "Круглому столі" з філософії спорту "Філософія спорту як трансдисциплінарна галузь знань" (Київ, 2016); Всеукраїнській науково-практичній конференції з міжнародною участю "Філософія. Людина. Сучасність" (Вінниця, 2017); Міжнародній науково-практичній конференції "Нове слово в науці і практиці: гіпотези і апробація результатів досліджень" (Київ, 2017); Міжнародній науково-практичній конференції "Наукова думка інформаційного суспільства" (Дніпро, 2017); Міжнародній науково-практичній конференції "Людина віртуальна: нові горизонти" (Монреаль, 2017); Міжнародній науково-практичній конференції "Пріоритетні наукові напрямки та найважливіші проблеми: від теорії до практики" (Одеса, 2017); X Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції "Літні наукові зібрання" (Вінниця, 2017); Всеукраїнській науково-практичній конференції "Перші Геретівські читання" (Тернопіль, 2017); Міжнародній науково-теоретичній конференції "Глобалізований світ: випробування людського буття" (Житомир, 2017).

Публікації. Основні положення та результати дослідження висвітлено у 17 публікаціях, з яких 5 статей у фахових виданнях України, 1 – у закордонному періодичному виданні, 11 – у збірниках матеріалів конференцій. Сформульовані в дисертації положення, узагальнення, висновки, рекомендації обґрунтовані

автором на підставі особистих досліджень у результаті опрацювання та аналізу наукових та емпіричних джерел.

Структура та обсяг дисертації. Мета, завдання та логіка дослідження визначили зміст і структуру роботи, яка складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел та літератури (258 найменувань). Обсяг основного тексту дисертаційної роботи становить 171 сторінку.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У *Вступі* обґрунтовано актуальність теми дисертації, визначено її мету та дослідницькі завдання, об'єкт і предмет, окреслено теоретико-методологічні засади; сформульовано наукову новизну та основні положення, які виносяться на захист; теоретичне та практичне значення дослідження; наведено дані про апробацію отриманих результатів; відображено структуру та обсяг роботи.

У першому розділі "**Теоретико-методологічні засади дослідження спортивної діяльності**" проаналізовано стан розробки досліджуваної проблематики в соціально-філософській літературі, визначено джерельну основу дисертаційної роботи та методологічні засади розгляду аксіологічних аспектів спортивної діяльності.

У підрозділі 1.1 "**Спортивна діяльність як об'єкт соціально-філософського аналізу**" розглянуто генезу спортивної діяльності від античності до сьогодення. Зазначено, що в філософській думці Стародавнього Китаю присутня тематика осмислення сутності таких бойових мистецтв як Гунфу та Уншу, котрі є яскравим проявом змагальності як наріжного каменю спортивної діяльності.

Зазначено, що питання сутності гімнастичних вправ, їх ролі у формуванні фізично та духовно цілісної особистості знайшли відображення у творах Сократа, Платона, Арістотеля. Констатовано, що в епоху Середньовіччя християнська церква на підставі вчення Іоанна Златоуста і Тертуліана, засуджуючи тілесність людини, розглядала спортивні ігри як гріховні.

Аргументовано, що у період Нового часу визначна роль в осмисленні спортивної активності, фізичних занять, спортивних ігор та їх впливу на зміцнення здоров'я належить Дж. Локку. Паралельно з цим феномен духовної рівноваги, досягнення та фіксації рівноваги тіла й душі, вихід за межі якої є небезпечним для спортсмена, став наріжним каменем для досліджень Ж.-Ж. Руссо.

На підставі аналізу теорії "культури-гри" розглянуто розуміння Х. Ортегою-і-Гассетом та Й. Хейзінгом спорту як особливої ігрової діяльності. При цьому причини стрімкого зростання авторитету спортивної діяльності у ХХ ст. пов'язувалися філософом з переходом соціокультурних пріоритетів від праці в ХІХ ст. до гри, насамперед спортивної, у ХХ ст. Разом з тим Й. Хейзінга, досліджуючи теорію та історію гри, зокрема спортивної, обґрунтував тезу, що спортивні змагання існують упродовж віків у формі бігу, греблі, плавання щодо випробування таких фізичних якостей людини, як витривалість, сила, швидкість.

Наголошено, що прагнення спортсмена до перемоги на престижних національних та міжнародних змаганнях, насамперед на Олімпійських іграх, дозволяє не лише зафіксувати, а й більш глибоко зрозуміти сутність тих двох світів, у яких він перебуває: світу суб'єктивних переживань (В. Шинкарук) та світу предметно-практичної діяльності (В. Столяров). Обґрунтовано, що всебічне осмислення як світу суб'єктивних переживань, так і світу предметно-

практичної діяльності спортсмена дає можливість комплексно охарактеризувати палітру аксіологічних аспектів спортивної діяльності.

У підрозділі 1.2. **"Методологія соціально-філософського дослідження спортивної діяльності"** визначено методологічний інструментарій вивчення спортивної діяльності, концептуальним підґрунтям якого є праці Арістотеля, Г. Гегеля, Х. Ленка, Ж. Ліп'єця, Дж. Локка, Е. Майнберга, У. Моргана, Платона, Ж.-Ж. Руссо, Г. Сковороди.

Теоретико-методологічною основою дисертаційної роботи слугували й дослідження С. Бацунова, В. Білогур, І. Биховської, М. Візітея, Ф. Власенка, Л. Газнюк, М. Ібрагімова, В. Клименка, Л. Лубишевої, С. Могільової, А. Передельського, Є. Пінчука, А. Пуні, В. Столярова, Л. Шермет, присвячені осмисленню людиновимірної сутності спорту та його аксіологічного потенціалу.

Розгляд питань аксіологічних аспектів спортивної діяльності уможливив висновок про те, що в західному та українському наукових дискурсах вони є предметом аналізу міждисциплінарних філософських, соціологічних, психолого-педагогічних, культурологічних студій. Методологічна база дисертаційного дослідження синтезує теоретико-методологічні здобутки філософії, історії філософії, філософії спорту, соціальної філософії, психології, соціології.

Відповідно до структуралістської методології розуміння гри, змагання, видовищності як сутнісних рис спортивної діяльності, зазначено, що їх слід розглядати як елементи цілісної системи (спортивної діяльності). Чільне місце в осмисленні методології соціально-філософського аналізу спортивної діяльності належить методології системного дослідження, обґрунтованої У. Баклі, К. Бейлі, Н. Луманом, Е. Ласло.

Аргументовано, що використання синергетики в процесі аналізу сутності спортивної діяльності дає змогу досліджувати її як нелінійну, відкриту систему, яка базується на свободі вибору спортсмена, що є надійною умовою розкриття всіх його потенційних як фізичних, так і духовних сил. Для забезпечення комплексного аналізу аксіологічних аспектів спортивної діяльності виправданим є застосування елементів діалектичного, компаративного, феноменологічного, екзистенційного, антропологічного, аксіологічного, порівняльного методів, методів ідеалізації, абстрагування та сходження від конкретного до абстрактного, від емпіричного до теоретичного.

Засадничим методом дослідження ціннісних аспектів спортивної діяльності є аксіологічний, який, з одного боку, дав змогу проаналізувати фізкультурно-спортивний процес як засіб формування системи цінностей, коли особистість спортсмена та його здоров'я розглядаються як цінності, що потребують збереження та примноження, а з другого, – передбачав ціннісну орієнтацію на необхідність формування спортсмена як носія відповідних культурних смислів та традицій. Аксіологічний метод сприяв також осмисленню соціально-культурної сутності феномену спорту не лише як цінності та процесу, а й як результату ціннісних орієнтацій особистості спортсмена.

У другому розділі **"Аксіологічний вимір спортивної діяльності"** досліджено сутність ціннісного потенціалу спортивної діяльності у контексті викликів глобалізованого світу.

У підрозділі 2.1. **"Ціннісні засади спортивної діяльності в універсаліях європейської культури"** зазначено, що наявність нерозривного зв'язку спорту з домінуючою у соціумі системою цінностей та ціннісних орієнтацій зумовлює

необхідність аксіологічного дослідження спорту як соціокультурного феномена. Констатовано, що змагання, суперництво, принцип рівних можливостей, справедлива оцінка спортивних результатів та прагнення до перемоги як фундаментальні основи цілісної соціальної системи спортивної діяльності, утворюють надійний механізм її зв'язку з культурою.

Обґрунтовано, що формування універсалій (незмінних, вічних, екзистенційних та онтологічних критеріїв буття людини) ціннісних засад спортивної діяльності здійснюється на основі культурних смислів, що функціонують у межах ірраціональної сфери свідомості, котрі здатні визначати світоглядну основу будь-якої теорії, оскільки вони сприймаються особистістю, зазвичай, несвідомо і є для неї очевидними й незаперечними, на основі яких вона здійснює діяльність, зокрема спортивну.

Доведено, що, ціннісний ареал культури забезпечує потужною енергією спортивну діяльність, яка здатна не лише виконувати роль одного з дієвих засобів актуалізації культурних цінностей, а й утворює стійку систему культурних кодів, за допомогою яких відбувається критичне осмислення сутності спорту і трансляція його змістів. З'ясовано, що процес розвитку спортивної сфери детермінований поступовим посиленням тих ціннісних орієнтацій, ідей, установок, які проявляються у принципах універсалізму та активізму, є смислопороджуючим фундаментом європейської культури, у котрій спортивній діяльності відводиться така роль людської активності, що матеріалізує енергію перетворення людиною самої себе та здійснює тілесно-духовне опанування природного і соціального середовища.

Соціальний характер спортивної активності проявляється передусім у природі людини, яка прагне до виживання, конкуренції, самореалізації шляхом демонстрації досконалого тіла та волі до подолання неминучих труднощів і перешкод, до перемоги над суперником у чесному, справедливому спортивному змаганні. Наголошено, що активна участь особистості у спортивній діяльності значною мірою ґрунтується на основоположних культурних принципах, тоді як спортсмен визначає мотивацію необхідності виконання цих дій, утверджує й окреслює власну спортивну стратегію відповідно до вимог соціокультурного контексту історичного часу й обґрунтовує доцільність спортивних дій.

У *підрозділі 2.2. "Гуманістичний вимір спортивної діяльності"* зазначено, що в умовах глобалізованого світу особливої актуальності набуває проблема локалізації та мінімізації такого деструктивного прояву спортивної діяльності, як комерціалізація, яка призводить до руйнування механізмів взаємодії спортивної діяльності з подальшим виявленням потенційних можливостей спортсмена. Дисертант поділяє позицію М. Богданової, М. Ібрагімова, Л. Шеремет про те, що сьогодні гуманістичне майбутнє притаманне лише масовому спорту, в той час як у спорті вищих досягнень така гуманістична перспектива відсутня.

Зазначено, що у сучасній філософії спорту, з одного боку, обґрунтовується, що спорт має базуватися на засадах прагматизму, а не гуманізму (В. Морган), а з другого, – наявне розуміння спортивного змагання як системи, яка продукує не лише конфліктні ситуації, а й непоодинокі прояви насильства (Г. Люшен), що унеможлиблює реалізацію гуманістичного потенціалу спортивної діяльності.

Доведено, що в сучасних умовах зростає роль загальнолюдських цінностей, які спонукають до реалізації гуманістичного потенціалу спорту як дієвих ціннісних орієнтацій; відмови від утилітарної економізації і

переорієнтацію на гуманістичну спрямованість, на самоактуалізацію суб'єкта спортивної діяльності; утвердження діалогу як гуманістичної цінності спорту; Обґрунтовано, що свідченням подальшого зростання ролі гуманістичних цінностей у просторі спорту є те, що процес утвердження моральних цінностей, основою яких є моральні ідеали, відданість традиціям культури, в котрих духовне домінує над матеріальним, не узгоджується з тенденцією до невизначеності ідеалів, до релятивізації моральних цінностей.

Констатовано, що зростання ролі гуманістичних цінностей передбачає безкомпромісну боротьбу проти перемоги будь-якою ціною, нечесного суддівства, майже неконтрольованого розповсюдження допінгу, котрі деформують гуманістичну природу спорту. З'ясовано, що, незважаючи на потужний ціннісний зміст інституту спорту як форми культури, його не слід сприймати як надійного гаранта збереження гуманістичної цінності, оскільки сучасний спорт здатний легко і швидко змінювати спрямованість під впливом соціально-економічних, ідеологічних, політичних умов глобалізованого світу.

У третьому розділі **"Спортивна діяльність як чинник формування суспільних цінностей у сучасному світі"** досліджено сутність спортивної діяльності та її вплив на формування здорового способу життя й визначення змісту освітнього потенціалу у системі суспільних цінностей сучасності.

У підрозділі 3.1. **"Вплив спортивної діяльності на формування здорового способу життя"** обґрунтовано, що однією з найважливіших цінностей, якими керується сучасна людина, є спортивна діяльність, а провідне місце займає здоров'я, оскільки воно є найбільш значущою особистісною цінністю. Використовуючи результати соціологічних досліджень, дисертант дійшов висновку, що незадовільний стан здоров'я громадян, насамперед молоді, з одного боку, унеможлиблює визначальну роль спортивної діяльності у формуванні цінностей здорового способу життя, а з другого, – в сучасному українському суспільстві спостерігається загрозна тенденція погіршення здоров'я нових поколінь, котра накладається на таке негативне явище, як падіння престижу здорового способу життя в результаті втрати пріоритетності регулярних занять фізичною культурою. Проблемою є також занепад розвитку масового дитячого та юнацького спорту.

Зауважено, що гармонійність спортсмена, як фізично і духовно здорової особистості, визначається насамперед тим, що саме змагальність є для неї умовою самореалізації й розкриття потенційних психофізіологічних та інтелектуальних сил, проявом волі до перемоги та гідної поразки як на спортивному майданчику, так і в повсякденному житті. Зазначено, що спортивну діяльність слід розглядати не лише як простір фізичного та інтелектуального удосконалення людини, а й як чинник її соціалізації та формування ціннісних орієнтацій. Саме спорт як соціальний інститут сприяє становленню й розвитку позитивного ставлення індивідів до соціального середовища, визначенню стратегії і тактики поведінки та посиленню впливу ціннісних орієнтацій, що детермінують здоровий спосіб життя. Обґрунтовано, що спорт як визначальну соціальну цінність слід досліджувати у контексті єдності способу життя суспільства та особистості, у взаємозв'язку із завданнями збереження здоров'я та поліпшення якості життя й розглядати його як форму соціальної практики формування гармонійної особистості.

У підрозділі 3.2. *"Освітній потенціал спортивної діяльності у системі суспільних цінностей сучасності"* наголошено, що цінності, як регулятори освітнього процесу, з одного боку, визначають спілкування не лише педагога з учнями, а й тренера зі спортсменами, а з другого, – є важливим завданням організації освітнього процесу. Особливу увагу зосереджено на аналізі таких негативних тенденцій розвитку сучасного українського суспільства, як нерівність стартових можливостей у представників різних соціальних верств щодо отримання якісної освіти, доступу до цінностей як матеріальної, так і духовної культури, що перешкоджає залученню до спортивної діяльності широкого загалу громадян, насамперед, молоді, та проявляється у незадовільному стані здоров'я значної кількості людей, котрі через бідність позбавлені доступу до якісних медичних послуг.

Констатовано, що дія негативних тенденцій розвитку як соціальної сфери загалом, так й освітньої та сфери охорони здоров'я зокрема в умовах модернізації українського соціуму звужує соціальну базу функціонування масового спорту та стимулює розвиток професійного спорту, спорту вищих досягнень не лише поза межами ідеалів гуманізму та олімпізму, а й в статусі елітарного, малодоступного для молоді. Аргументовано, що соціалізація спортсмена значною мірою відбувається на основі дотримання таких цінностей спортивної діяльності, як краса, сила фізично та духовно здорового тіла, котрі визначають те, що саме фізкультурній освіті належить значна роль у формуванні гармонійної єдності тілесного та духовного в людині.

Перетворююча сутність освіти знаходить свій прояв у тому, що вона формує та гарантує духовність і цілісність особистості. Наголошено, що освітній потенціал цінностей спортивної діяльності як тілесно-духовного опанування спортсменом навколишнього середовища є суттєвим чинником успішного соціального облаштування багатьох сфер життєдіяльності як суспільства загалом, так і особистості зокрема. Для усвідомлення освітнього потенціалу цінностей спортивної діяльності необхідним є визначення особистісного досвіду як складової освіти, оскільки цей компонент формується у процесі спілкування не лише учнів і вчителів, студентів та викладачів, а й спортсменів і тренерів.

ВИСНОВКИ

Здійснений соціально-філософський аналіз аксіологічних аспектів спортивної діяльності у контексті викликів глобалізованого світу дозволив сформулювати такі висновки:

1. На основі аналізу трансформації змісту фундаментальних цінностей спортивної діяльності в історії соціально-філософської думки доведено взаємозалежність процесів гуманізації спорту та еволюції смислового навантаження таких його ключових понять, як "вправа", "займатися", "атлет".

Фундаментальний принцип дихотомії тіла і духу, що бере свій початок від Платона і поза яким не можливо осягнути сутність змагальності як основи спортивної діяльності, по-різному осмислювався та змінювався в історичні часи, що слідували за античністю. Епоха Відродження, яка надихнула на принципово нове філософське розуміння ідеї античності про красу та гармонію тілесного й духовного в людині, водночас стимулювала процес поєднання античного та середньовічного бачення сутності особистості, доля якої вже цілком не залежить від божого промислу.

В епоху Просвітництва важливою й актуальною проблемою осмислення сутності спортивної діяльності було встановлення та фіксація рівноваги тіла і душі, вихід за межі якої для спортсмена є вкрай небажаним та небезпечним. Особлива роль в аналізі рівноваги душі і тіла, поза якою спортивна діяльність втрачає свій сенс, належить Ж.-Ж. Руссо. Використовуючи тезу Г. Гегеля про те, що зміни людської тілесності як основи спортивної діяльності, значною мірою зумовлені розвитком духовної культури, та ідею М. Бердяєва про вітальну єдність душі і тіла, а також погляди Й. Хейзінга і Х. Ортега-і-Гассета в осмисленні соціально-культурної сутності спорту як певної ігрової діяльності, обґрунтовано, що, починаючи з другої половини XIX ст., спорт слід розглядати як соціокультурний феномен переважно європейських культурних традицій, а з другої половини XX ст. – як планетарне явище, котрому іманентно притаманна змагальна сутність.

2. Осмислення методології соціально-філософського аналізу спортивної діяльності як соціального феномену багато в чому ускладнюється тим, що при недостатньому вивченні спорту як предметної сфери соціальної філософії, перед дослідниками постає проблема всебічного дослідження сутності спорту як оптимуму буття. Завдяки наявному методологічному інструментарію соціальна філософія має можливість глибоко, чітко та послідовно дослідити не лише амбівалентний характер спорту, а й його людиновимірну сутність як соціокультурного феномена, визначити шляхи подальшого розвитку спортивної діяльності в якості усвідомлення соціуму як цілісної системи.

З метою комплексного аналізу спортивної діяльності виправданим було застосування в дисертаційній роботі діалектичного, компаративного, феноменологічного, екзистенційного, антропологічного, аксіологічного та порівняльного методів, що уможливило не лише всебічне дослідження соціокультурної сутності феномену спорту, а й осмислення і пояснення його актуальних проблем та визначення дієвих шляхів підвищення результативності спортивної діяльності в добу глобалізації.

3. Система сутнісних ціннісних характеристик спортивної складової культури постає у формі наочного вираження схильності соціуму до принципів чесності, гуманності, толерантності та шляхетності цілей у змаганнях, – тобто, формує не лише систему соціальних цінностей, а й їх відображення у структурі цінностей окремого індивіда.

Суб'єктивна система цінностей людини формується насамперед з елементів об'єктивної системи цінностей, а спорт виступає найбільш оптимальним середовищем, що відповідає конструкції формування системи цінностей суспільства й особистості. У процесі діяльності соціального суб'єкта щодо вироблення і опанування світу цінностей утворюється світ культури, складовими якого є ідеали, соціальні норми, символи та смисли, які визначають зміст та сутність не лише певних форм соціальної практики, а й відповідних видів діяльності, зокрема спортивної.

4. У контексті соціально-філософського аналізу спортивна діяльність як інтегральна єдність аксіологічного та діяльнісного компонентів людського буття у соціумі постає способом виявлення меж людиновимірності, гранично виражених природних даних і культурно модифікованих тілесних властивостей індивіда, можливостей його інтелекту, особливостей психіки та певних моральних якостей. Глибинними ціннісними засадами спорту постають

принцип універсальності людини (принцип універсалізму) і детермінований ним "принцип активізму".

Зміст зазначених принципів полягає у формуванні та розвитку образу людини універсального типу, спосіб існування якої полягає не у спеціалізації, а передусім в універсалізації діяльності. Відповідно до трактувань означених культурних універсалій спортивної діяльності, спорт, безумовно, має властивість поставати у дзеркалі соціально-філософської рефлексії як прояв суспільного ідеалу гуманізму. Причому, універсалії культури варто розглядати, з одного боку, як базові цінності культури, а з другого, – як спільне надбання різних культурних традицій та смислів. Іманентна єдність сутнісних характеристик спортивного елементу духовної культури є втіленням прихильності суспільства фундаментальним принципам гуманізму, активізму, олімпізму, толерантності та взаємоповаги серед спортсменів.

5. Ідея гуманізму як провідна у людській культурі та в історії цивілізації постає цілісною системою настанов, пов'язаних із розумінням людини як визначальної цінності, захистом її основоположних прав і свобод, утвердженням перетворювальної місії в глобалізованому світі.

Спортивна діяльність, яка ґрунтується на принципі універсалізму, є наочним взірцем втілення у соціальну практику основоположних засад європейської культури, що розкривають один із сутнісних аспектів гуманістичного ідеалу: установку на універсальний розвиток людської особистості, на гармонію духа та тіла. Комплекс ціннісних основ спортивної діяльності слід розуміти як модель ідеальної форми існування людини в суспільстві, що базується на принципах рівності стартових можливостей, працьовитості та суспільної справедливості.

6. Утвердження ціннісного ставлення до здоров'я і мотивації до здорового способу життя є визначальними чинниками збереження і примноження добробуту української нації. Здоровий спосіб життя у єдності багатоаспектних смислів передбачає такий принцип організації життєдіяльності особистості та суспільства, відповідно до якого зміцнення та примноження здоров'я органічно поєднуються як з матеріальними, так і духовними цінностями та орієнтирами для досягнення єдиної мети.

У сучасних умовах, коли у способі життя людей помітне місце займають гіпокінезія, психічні навантаження та розлади, прояв соціальної незадоволеності та багато інших чинників, регулярна фізична активність необхідна для повноцінного гармонійного розвитку. Окрім сприяння здоровому способу життя, спорту належить й виняткова роль у набутті індивідом необхідних духовних й фізичних якостей і тілесного здоров'я для успішної діяльності у різних сферах суспільного життя, у вихованні та самовихованні особистості, в її орієнтації на реалізацію соціальної активності.

7. Беручи до уваги те, що спорт вищих досягнень в умовах його комерціалізації нерідко реалізується всупереч гуманізму та відданості ідеалам олімпізму, подібна ситуація не може не деформувати освітній потенціал його цінностей. У ситуації поглиблення соціальної поляризації сучасного українського суспільства, освіта, на жаль, не є надійним гарантом підвищення соціального статусу особистості, зокрема спортсмена. Освітній потенціал цінностей спортивної діяльності полягає в тому, що вони є суттєвими

чинниками цілісного та гармонійного розвитку особистості, котра у життєвій стратегії намагається досягнути сенс власного буття.

Спортивна діяльність є дієвим засобом, що уможлиблює поєднання різноманітних цілей і завдань, реалізація яких орієнтована на формування цілісної особистості. Як специфічна практика духовно-тілесного удосконалення людини спортивна діяльність вимагає такої побудови життєдіяльності, за якої духовно-моральні цінності органічно поєднуються з матеріальними та орієнтирами досягнення стратегічної мети – сприяння ефективному прояву професійного, творчого, духовного та фізичного потенціалів людини. Зазначене сприятиме як активному динамічному включенню особистості у глобалізований світ, так і гармонізації її становища в ньому, успішній адаптації до нового світового порядку.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях України:

1. Олексин І. Я. Спорт як чинник формування в особистості цінностей здорового способу життя / І. Я. Олексин // Практична філософія. – 2017. – № 4 (66). – С. 191–196.
2. Олексин І. Я. Тілесність як основа спортивної діяльності / І. Я. Олексин // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії: збірник наукових праць, вип. 70 / Гол. ред. В. Г. Воронкова; Запоріж. держ. інж. акад. – Запоріжжя : РВВ ЗДІА, 2017. – С. 77–83.
3. Олексин І. Я. Ціннісний потенціал спортивної діяльності в універсаліях європейської культури / І. Я. Олексин // Гілея: науковий вісник. Збірник наукових праць / Гол. ред. В. М. Вашкевич. – К.: "Видавництво "Гілея", 2017. – Вип. 124 (9). – С. 214–219.
4. Олексин І. Я. Спортивний вимір соціальних цінностей в філософських поглядах стародавніх греків / І. Я. Олексин // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка: науковий журнал. Філософські науки / [Гол. ред. П. Ю. Саух, відп. ред. Н. А. Сейко] – Житомир: Вид-во Житомирського держ. ун-ту імені І. Франка, 2017. Вип. 1(83). – С. 87–91.
5. Олексин І. Я. Аксиологічний вимір життєвого світу особистості / І. Я. Олексин // Практична філософія. – 2017. – № 2 (64). – С. 38–44.

Публікації в закордонних виданнях:

6. Oleksyn I. Social ideal and values of sport as expression of humanism / I. Oleksyn // Scientific journal. Regional bulletin of the East. – № 3 (75). – Ust-Kamenogorsk: Publishing house "Berel" of S. Amanzholov EKSU, 2017. – P. 163–170.

Публікації в інших виданнях:

7. Олексин І. Я. Ціннісний світ особистості / І. Я. Олексин // Сучасні соціально-гуманітарні дискурси. Матер. V всеукр. наук. конфер. м. Дніпропетровськ, 21 березня 2015 р.: у 5-х частинах. – Д.: ТОВ "Інновація", 2015. – Ч. 2. – С. 85–86.
8. Олексин І. Я. Феномен спорту в Західній культурі / І. Я. Олексин // Актуальні проблеми соціально-гуманітарних наук. Матер. V всеукр. наук. конфер. з міжнар. участю. (м. Дніпропетровськ, 28 серпня 2015 р.): у 2-х частинах. – Д.: ТОВ "Інновація", 2015. – ч. 2. – С. 102–104.
9. Олексин І. Я. Спортивна діяльність у контексті соціальних цінностей / Л. А. Шеремет, І. Я. Олексин // "Філософія спорту як трансдисциплінарна

галузь знань" / тези доповідей і виступів учасників VII Всеукраїнського "круглого столу" з філософії спорту 17 травня 2016 року (ред. кол. Ібрагімов М. М., Пінчук Є. А., Андреева О. В.). – К.: Видавець ПАРАПАН, 2016. – С. 80–86.

10. Олексин І. Я. Бачення сутності соціальних цінностей у філософській думці Середньовіччя / І. Я. Олексин // "Філософія. Людина. Сучасність": Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю, присвяченої 80-річчю заснування Донецького університету (м. Вінниця, 4-5 квітня 2017 р.): тези доповідей / за заг. ред. проф. Р. О. Додонова. – Вінниця, 2017. – С. 49–52.

11. Олексин І. Я. Соціально-філософські аспекти ціннісного світу особистості / І. Я. Олексин // "Нове слово в науці і практиці: гіпотези і апробація результатів досліджень": Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції м. Київ, 23-24 червня 2017 р.) / ГО "Інститут інноваційної освіти"; Науково-навчальний центр прикладної інформатики НАН України. – Київ: ГО "Інститут інноваційної освіти", 2017. – С. 47–50.

12. Олексин І. Я. Гуманістичний вимір спортивної діяльності / І. Я. Олексин // "Наукова думка інформаційного століття [текст]": матеріали Міжнародної науково-практичної конференції 19 червня 2017 року у м. Дніпро / відп. за випуск Голденблат М. А. // ГО "Європейська наукова платформа". – Одеса: Друкарня "Друкарник", 2017. – Т. 2. – С. 89–94.

13. Олексин І. Я. Спорт як фактор формування здорового способу життя особистості / І. Я. Олексин // Пріоритетні наукові напрямки та найважливіші проблеми: від теорії до практики: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 28-29 липня 2017 р.) / ГО "Інститут інноваційної освіти"; Науково-навчальний центр прикладної інформатики НАН України. – Одеса: ГО "Інститут інноваційної освіти", 2017. – С. 15–16.

14. Олексин І. Я. Аксиологічні засади буття людської особистості / І. Я. Олексин // Людина віртуальна: нові горизонти: зб. наукових праць / за заг. ред. д. філос. н. Журби М. А. – Частина 1. – Монреаль: СРМ "ASF", 2017. С. 50–52.

15. Олексин І. Я. Актуалізація ціннісної проблематики людської діяльності в епоху глобалізації / І. Я. Олексин // Літні наукові зібрання: матеріали X Міжнародної науково-практичної інтернет конференції. – Вінниця, 2017. – Ч. 2. – С. 29–35.

16. Олексин І. Я. Аксиологічні аспекти спортивної діяльності в філософських поглядах Платона / І. Я. Олексин // Перші Геретівські читання: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Тернопіль, Україна, 7 червня 2017 року). / Редколегія: О. М. Петровський, Б. Б. Буряк, І. М. Вітенко, J. Janowski, В. С. Мисик, Ф. І. Полянський, О. А. Ревуцька, І. Ф. Янюк. // Науковий, методичний, інформаційний збірник Тернопільського обласного комунального інституту післядипломної педагогічної освіти. – Тернопіль: ТОКІППО, 2017. – Вип. 1. – С. 116–118.

17. Олексин І. Я. Глобалізаційний вимір ціннісних засад спортивної діяльності / І. Я. Олексин // "Глобалізований світ: випробування людського буття": Міжнародна науково-теоретична конференція, 6–7 жовтня 2017 року: [матеріали доповідей та виступів] / редкол. М. А. Козловець [та ін.] – Житомир: Видавець Євенок О. О., 2017. – С. 129–131.

АНОТАЦІЯ

Олексин І. Я. Аксиологічні аспекти спортивної діяльності : соціально-філософський аналіз. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філософських наук за спеціальністю 09.00.03 – соціальна філософія та філософія історії. – Житомирський державний університет імені Івана Франка, Житомир, 2018.

У дисертації здійснено соціально-філософський аналіз генези спортивної діяльності від часів стародавнього світу до сьогодення. Аргументовано, що саме методологічний інструментарій соціальної філософії дозволяє глибоко та послідовно обґрунтувати не лише амбівалентну природу, а й людиновимірну сутність спорту як соціокультурного феномену, визначати шляхи подальшого розвитку спортивної діяльності крізь призму усвідомлення її аксіологічного змісту.

Доведено, що спортивна діяльність володіє значним потенціалом у площині вироблення та засвоєння суб'єктом гуманістичних цінностей та ідеалів, і, як соціальна практика, є ключовим засобом формування успішної, цілісної та гармонійної особистості.

У дисертаційній роботі розглянуто спорт і спортивну діяльність у їх нерозривному зв'язку з домінуючою в соціумі системою цінностей та ціннісних орієнтацій; встановлено, що в процесі еволюції спорту як соціального інституту відбувається формування універсалій його аксіологічних засад, поза осмисленням яких ускладнюється дослідження сутності ціннісного потенціалу спортивної діяльності. З'ясовано, що всебічному усвідомленню спорту як формалізованої змагальності і макромоделі розвитку особистості сприяє те, що на відміну від чуттєво-предметної діяльності, спортивна діяльність орієнтована не лише на удосконалення спортсмена, а й на формування та збереження його іманентної тілесно-духовної єдності.

Встановлено, що успішне функціонування спортивної діяльності можливе за наявності повноцінного як фізичного, так і психічного здоров'я спортсмена, показником якого є здатність його тіла виконувати професійні рухи та вправи, що шліфуються й відточуються у процесі регулярних, тривалих тренувань. Констатовано, що в умовах нелінійності і транзитивності розвитку сучасного глобалізованого світу, спорту належить виняткова роль у виробленні засад здорового способу життя, у вихованні та самовихованні особистості, в її орієнтації на реалізацію соціальної активності, на засвоєння та дотримання "правил чесної гри". Регулярні заняття спортом всебічно сприяють формуванню особистісної культури – рис лицарства та шляхетності, толерантності, самотренування та самоконтролю. Значну увагу приділено освітньому потенціалу спортивної діяльності у системі суспільних цінностей сучасності.

Ключові слова: фізична культура, спорт як соціокультурний феномен, спортивна діяльність, аксіологія, універсалії європейської культури, гуманістичний потенціал спортивної діяльності, здоровий спосіб життя, освітній потенціал спорту.

ANNOTATION

Oleksyn I. Y. Axiological aspects of sports activity: socio-philosophical analysis. – Manuscript.

Thesis for a candidate degree in Philosophy, specialty 09.00.03 – Social Philosophy and Philosophy of History. – Zhytomyr State University named after Ivan Franko, Zhytomyr, 2018.

The thesis provides a socio-philosophical analysis of the genesis of sports activity from the times of ancient society to the present. It is proven that it is precisely the methodological tools of social philosophy that allow deeply and consistently to substantiate not only the ambivalent nature, but also the human-dimensional nature of sport as a sociocultural phenomenon, to determine the ways of further development of sports activity through the prism of awareness of its axiological content.

The author considers sports as a historically determined activity of people, one of the forms of social manifestation of physical culture, which is based on the competitive activity of individuals, as well as individual and socially significant results of such activity. It has been proved that sports activity has a significant potential in the sphere of development and assimilation by the social subject of humanistic values and ideals, and as a social practice it is a key means of forming a successful, coherent and harmonious person.

The thesis studies sports and sports activity from the perspective of the inextricable connection with the dominating system of values and values orientation; it is established that in the process of sport evolution as a social institution, the formation of universals of its axiological principle takes place beyond the comprehension of which the study of the essence of the value potential of sport in activity is complicated. It is found out that the comprehensive comprehension of sport as a formalized activity and the macro model of personality development is encouraged by the fact that, unlike sensuously substantive activity, sports activity is focused not only on the perfection of the physicality of the athlete, but also on the formation and preservation of his immanent bodily-spiritual unity.

It is established that the successful functioning of sports activity is possible only in the presence of a full-fledged physical as well as mental health of an athlete, whose indicator is the ability of his body to perform professional movements and trench exercises, sharpened in the process of regular, long-term training. It is stated that in the conditions of nonlinearity and transitivity of the development of a modern globalized world, sport has an exceptional role in developing the principles of a healthy lifestyle, in the upbringing and self-education of the individual, in its orientation towards the realization of social activity, in assimilating and adhering to it "rules of fair play". Regular sports contribute to the formation of a personal culture – the features of chivalry and nobility, tolerance, self-examination and self-control.

Particular emphasis is placed on the educational potential of sports activities in the system of social values of the present. Transforming the essence of education is manifested in the fact that it forms and guarantees the organic and integrity of the individual. It is also emphasized that the educational potential of sports activity values as a physical and spiritual personality mastering by an athlete of the environment is a significant factor in the successful social arrangement of many spheres of life both of society in general and of the individual in particular. A significant role in shaping the harmonious unity of the physical and spiritual in a person as a social being belongs to physical education.

Keywords: physical culture, sport as a sociocultural phenomenon, sports activities, axiology, universals of European culture, humanistic potential of sports activities, healthy lifestyle, educational potential of sport.